

Ionela-Simona MIRCEA

CONFERINȚELE ÎNVĂȚĂTOREȘTI DIN 1898 ȚINUTE ÎN ARHIDIECEZA ORTODOXĂ ROMÂNĂ A TRANSILVANIEI

Motto: *Cel care este maestru în arta educației
poate schimba fața lumii.* (Leibniz)

Abstract: There was acted systematically for the Magyarization of the Romanian education from Transylvania ever since 1868. Gradually, Hungarian language was introduced as object of study in the confessional schools, in associations of public or private people inclusive. From 1893, the state began also to involve in the appointment and dismissal of schoolmasters from the Romanian confessional schools attacking this way the autonomy of the Church.

Facing this aggression against the Romanians – they were in the majority in Transylvania – the consistorial secretary Dr. Elie Cristea drew attention on the intention of Hungarian authorities to withdraw the schools which trained schoolmasters from the guardianship of the Church and to take them under their own administration. On 2nd July 1898, the *Archdiocesan Consistory* from Sibiu issued a Circular for the organization of the schoolmaster conferences, the purpose being the finding of the best solutions for supporting the Romanian education, for the protection of Romanian confessional schools threatened with alienation.

Analysing the protocols, there is noticed that the procedure of conferences' development was the same within the 12 organized circles, for those conferences being convoked 852 schoolmasters but only 541 participants, a good part of them being excused.

To the three great themes established by the *Archdiocesan Consistory*, other themes were joined in debating, the main objective being the improvement of the Romanian educational system which passed through hard times because of the pressures of Hungarian authorities, and also the strenghtening of national identity of Romanians in Transylvania.

Fără a greși, putem afirma că, de-a lungul timpului, nicio categorie profesională nu a avut un rol mai important și atribuții atât de multe și atât de vaste în ridicarea poporului român decât breasla învățătorilor.

Confruntat în toate timpurile și în tot locul cu proverbiale sărăcie și cu greutate de tot felul, învățătorul a devenit treptat nu doar educator al celor mici, ci și îndrumătorul celor mari, în toate aspectele vieții.

Mitropolitul Andrei Șaguna este adevăratul reorganizator al Mitropoliei Ortodoxe Române cu sediul la Sibiu, și aceasta în vremuri foarte dificile pentru românii transilvăneni, cărora le erau refuzate drepturi elementare, precum și al învățământului românesc din Transilvania, ocrotit de Biserică, prin cele 800 de școli primare numai în Arhiepiscopia Sibiului, prin Gimnaziul cu 8 clase din Brașov (care-i poartă și acum numele), prin Gimnaziul „Avram Iancu” din Brad, prin Seminarul Andreian devenit Academia Andreiană – școli pe care le-a ctitorit și care au dat generații de preoți, învățători, profesori, oameni meniți să se îngrijească de iluminarea spirituală a poporului. Urmașii săi, Miron Romanul (1874-1898) și Ioan Mețianu (1899-1918), s-au străduit să-i continue opera cu

precădere în planul educației și al culturii, aceștia implicându-se activ pentru apărarea școlilor confesionale românești amenințate cu înstrăinarea.¹

Încă din 1868 s-a acționat sistematic pentru maghiarizarea învățământului românesc. Treptat, limba maghiară a fost introdusă ca obiect de studiu în școlile confesionale, ale asociațiilor și persoanelor publice sau private. În guvernarea Tisza-Kálmán, Legile școlare Trefort din 1879 și 1883 au prevăzut ca în toate școlile primare limba de predare să fie limba maghiară. Din 1891, prin Legea Csáky, limba maghiară a fost introdusă și în grădinițe.

Pornind de aici, eforturile susținute în acest sens au condus la o creștere a numărului de școli aflate sub oblăduirea Bisericii. În anii 1891-1892, întreținute de Biserică, existau în Transilvania 3083 de școli primare, 4 școli civile, 5 școli secundare, 7 școli normale, 7 seminarii pentru preoți.² Aceasta a generat îngrijorarea guvernelor de la Budapesta. Din acest motiv, începând cu 1879 și până la Unirea din 1918, loviturile date școlii confesionale în limba română n-au încetat, guvernele de la Budapesta urmărind sistematic înăbușirea culturii și a spiritualității românești transilvănene.

Încă din 1893 statul a început să se amestece în numirea și destituirea învățătorilor din școlile confesionale, atacând astfel autonomia Bisericii. În 1898, secretarul consistorial dr. Elie Cristea atrăgea atenția asupra maghiarizării prin școală și denunța intenția de a se scoate de sub tutela Bisericii a preparanșilor care formau învățătorii și de a le trece sub administrația statului.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, un mijloc de susținere a învățătorului și, în același timp, de promovare a învățământului românesc, l-a reprezentat activitatea desfășurată în cadrul conferințelor învățătoresști, care aveau rolul de îndrumare și supraveghere a demersului didactic.

Conform Statutului organic al Bisericii Ortodoxe Române, învățământul elementar și mediu confesional românesc era pus sub îndrumarea Bisericii, astfel încât preoții parohi funcționau și ca directori ai școlilor populare din parohia lor, iar episcopul (sau arhiepiscopul) era și inspector suprem al școlilor din întreaga eparhie. Tot Statutul preciza că: „*Senatul școlar va ordina în tot anul pe timpul ferilor conferințe învățătoresști și spre conducerea aceloră va denumi comisari din corpul profesorilor și al învățătorilor, cari apoi, după instrucția senatului, vor raporta despre rezultat*”³.

În baza acestei dispoziții și având în vedere necesitatea tot mai stringentă de susținere a școlilor românești supuse presiunii continue din partea autorităților austro-maghiare, sinodul Arhiepiscopiei Române Ortodoxe din Transilvania a stabilit organizarea de conferințe învățătoresști conduse de comisari consistoriali.

La 2 iulie 1898, Consistoriul arhiepiscopesc din Sibiu a dat o circulară, prin care teritoriul arhiepiscopesc a fost împărțit în 12 cercuri și au fost numiți comisarii consistoriali însărcinați cu organizarea conferințelor învățătoresști o lună mai târziu, în zilele de 18/30 și 19/31 august.

Circulara cu nr. 4066, semnată de dr. Ilarion Pușcariu, în calitate de arhimandrit și vicar-arhiepiscopal, și dr. Elie Cristea, în calitate de secretar al Consistoriului arhiepiscopesc, a fost

¹ Arthur Nicholson, consulul general al Marii Britanii la Budapesta, într-un raport către ministrul de externe al Marii Britanii din iunie 1891, preciza că: „*Plângerile românilor transilvăneni sunt determinate în primul rând de maghiarizarea școlilor întreținute de ei din fondul bisericesc. Este aproape imposibil să scoți un număr suficient de învățători români cunoscători ai limbii maghiare, de aceea există temerea că școlile naționale bisericești vor fi înlocuite cu școli maghiare de stat*”; Ambasadorul Belgiei la Viena, Barchgrave, în raportul din 19 noiembrie 1892 către ministrul de externe al Belgiei, sublinia că: „*Articolul 17 din Legea naționalităților dă indicații în mod oficial guvernului să stabilească și să întrețină pe cheltuiala statului, în provinciile cu naționalități diferite, școli medii, având ca limbă de predare limba română. Românii numără în comitatul Alba de Jos mai mult de 78%, în Bistrița Năsăud peste 67%, în Făgăraș peste 90%, în Solnoc-Dăbâca peste 77%, în Turda-Arieș, peste 73%. Guvernul liberal, însă, în cei 25 de ani de existență, n-a înființat nici o școală medie ci a făcut tot ce a putut ca să suprimă și școlile românești existente transformându-le în școli cu limba de predare maghiară*”; Georges Clemenceau, în ziarul „La Justice” din 12 mai 1894, afirma că „*școlile românești sunt susținute prin subscripție privată, iar în ele învățământul trebuie să se facă în limba maghiară*”.

² M. Racovițan, *Istoria învățământului românesc*.

³ *Conferințele învățătoresști din Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Transilvaniei, ținute în 18/30 și 19/31 august 1898*, Sibiu, Tipariul tipografiei arhiepiscopescane, 1899, p. III.

transmisă tuturor oficiilor protoprezbiterale și parohiale din arhidieceză. Pe lângă stabilirea celor 12 cercuri unde urmau să se organizeze conferințele învățătorești și a celor 12 comisari consistoriali de la conducerea acestora, circulara stabilea și procedura de desfășurare și materialele de dezbateră⁴, precizând clar obligativitatea tuturor celor implicați în activitatea de învățământ – preoți, învățători și profesori titulari sau suplینitori – de a participa⁵ la lucrări.

Conform circularii, pentru organizarea conferințelor învățătorești, cele 12 cercuri au fost: cercul Sibiului, compus din protoprezbiteratele Sibiu, Săliște, Avrig, cu locul conferinței la Sibiu; cercul Brașovului, compus din protoprezbiteratele Brașov, Bran, Treiscaune, cu locul conferinței la Brașov; cercul Făgărașului, compus din protoprezbiteratele Făgăraș, Cohalm, Agnita, cu locul conferinței la Făgăraș; cercul Mediașului, compus din protoprezbiteratele Mediaș, Sighișoara, Târnava, cu locul conferinței la Mediaș; cercul Sebeșului, compus din protoprezbiteratele Sebeș, Miercurea și Alba Iulia, cu locul conferinței la Sebeșul săsesc; cercul Devei, compus din protoprezbiteratele Deva, Hațeg, Dobra, Iliia, și Orăștie, cu locul conferinței la Deva; cercul Zarandului, compus din protoprezbiteratele Zarand și Geoagiu, cu locul conferinței la Brad; cercul Câmpeni, compus din protoprezbiteratele Câmpeni, Abrud, Lușsa, cu locul conferinței la Câmpeni; cercul Clujului, compus din protoprezbiteratele Cluj și Turda, cu locul conferinței la Cluj; cercul Dejului, compus din protoprezbiteratele Dej, Cetatea de Piatră, Solnoc, Unguraș, cu locul conferinței la Dej; cercul Reghinului, compus din protoprezbiteratele Reghin și Mureș-Oșorhei, cu locul conferinței la Jabeșița; cercul Bistriței, compus din protoprezbiteratul Bistriței, cu locul conferinței la Prundul Bârgăului.⁶

Comisarii consistoriali aleși au fost: asesorul consistorial Matei Voileanu, protopopul Dimitrie Moldovan, protopopul Vasile Damian, protopopul Simion Monda, protopopul Teodor Herman, protopopul onorific și profesor de gimnaziu Gregoriu Pletosu, preotul paroh dr. Vasile Saftu, diacon profesor Ioan Popovici, profesor dr. Pavel Opriș, profesor dr. Iosif Blaga, secretarul consistorial dr. Elie Cristea și directorul de școală dr. Vasile Bologa.⁷

Đin întreaga problematică care a fost dezbătută în cadrul acestor conferințe, circulara a stabilit trei ca fiind cele mai importante probleme ce se impuneau discutate și la care trebuiau găsite cele mai bune soluții, și anume: găsirea celei mai bune metode pentru dezvoltarea unui simț religios la elevi, găsirea celor mai potrivite modalități pentru motivarea și recompensarea elevilor care se disting la învățatură, stabilirea erorilor în practica școlară și a modalităților de evitare a acestora.

Procedura desfășurării conferințelor a fost aceeași: un cuvânt de deschidere din partea comisarului consistorial, alegerea biroului în cadrul căruia, alături de persoana desemnată de Consistoriul arhidiecezan pentru a conduce lucrările, au fost aleși și unul sau doi notari, precum și unul sau doi membri cu rolul de a asigura buna desfășurare a ședințelor, întocmirea proceselor-verbale, consemnarea prezenței, a problemelor suplimentare aduse în discuție etc.

1. Conferința de la Brașov

Pentru conferința de la Brașov, care s-a desfășurat în 5 ședințe, au fost convocați 128 de învățători, fiind consemnați 27 de absenți, parte dintre ei motivați.⁸

⁴ Programe școlare, mișcarea personalului didactic, problemele financiare ale școlilor și ale corpului de profesori și învățători, achizițiile de carte etc.

⁵ Pentru a se asigura prezența personalului didactic, Consistoriul a stabilit plata diurnei și asigurarea cheltuielilor de transport pentru participanți.

⁶ *Conferințele învățătoarești din... august 1898*, pp. VII-VIII.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, pp. 43-46.

Alături de dr. Vasile Saftu, desemnat comisar consistorial, în cadrul biroului au fost aleși, în calitate de notari, Candin Groza și Nicolae Stoicovici, iar ca membri, Alexandru Bârsan și Ioan Dariu.

În cadrul cuvântului de deschidere, dr. Vasile Saftu, preot paroh la biserica Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului, a venit cu un îndemn: „*Să învățăm iubiților frați, de la conlocuitorii noștri aceea ce nouă pare că ne lipsește cu desăvârșire: spiritul de alipire unul de altul, spiritul de corp*”⁹. Misia dascălului e una mare, formarea unor români autentici crescuți în dragostea de neam și țară, de tradiție. „*Biserica este apărută numai de cei chemați (de preoți), sau de cei ce stau în legătură cu ea sau sunt foarte aproape de ea. Inteligența laică a noastră, în cea mai mare parte nu dă cu anii pe la biserică, ba pardon, dă când sunt alegeri și aspiră poate la vreun mandat de deputat*”, și aceasta datorită carențelor în educație, în familie și în școală. Singura soluție: dascălul conștient de misia lui, pentru că, „*dacă în toate faptele lui va fi condus de spiritul de corp, care pe unde se lățește, numai mană înflorește, atunci, fără îndoială, moralul fiecăruia dintre noi, văzându-ne întruniți în dragoste și bună înțelegere la un loc, este ridicat. Fiecare dintre noi prinde curaj, din care se dezvoltă apoi energia, apoi tăria voinței sau caracterul moral, cea mai frumoasă însușire omenească, dar durere, în zilele noastre ceva cam rară*”.

Pentru aceasta e însă nevoie de perfecționarea continuă a învățătorului, prin lectură permanentă și conferințe, dublate de lecții practice, raportul trebuind să fie de 1 la 4. Lectura oferă o imagine despre ce e de făcut, iar lecțiile practice demonstrează cum trebuie făcut.

În cadrul celor cinci ședințe au fost abordate temele stabilite prin circulară, prin prezentarea de lucrări și discutarea acestora.

Andrei Badiu și-a ținut dizertația pe tema dezvoltării simțului moral religios la elevi. În urma dezbaterilor, concluziile s-au impus de la sine: importanța rugăciunii și a icoanei în formarea caracterului, strângerea legăturii elevului cu biserica prin participarea acestuia la Sfintele Taine alături de dascăl și familie, evitarea influențelor străine în formarea elevului, cultivarea talentului muzical al elevilor.

A doua temă a fost prezentată de învățătorul Ioan Dariu, care insistă pe ideea ca „*recompensele să se întrebuițeze numai acolo unde celelalte mijloace ale educației nu ajung*”, sârguința și stăruința continuă a copilului fiind criteriile acordării lor.¹⁰

Ultima temă abordată a fost aceea a programei școlare, insistându-se pe studiul religiei, al istoriei și al limbii materne, ținându-se seama de vârsta elevului în stabilirea subiectelor.

2. Conferința învățătorilor din Sibiu

Pentru conferința de la Sibiu, care s-a desfășurat în 3 ședințe, au fost convocați 97 de învățători, fiind consemnați 34 de absenți, parte dintre ei motivați.¹¹

Alături de dr. Vasile Bologa, director al Școlii civile de fete a Asociațiunii din Sibiu, desemnat comisar consistorial, în cadrul biroului au fost aleși, în calitate de notar, Aleman Galea, iar ca membri, Toma Joandrea și Lazar Negrilă.

Cuvântul de deschidere al comisarului consistorial dr. Vasile Bologa a avut ca idee centrală faptul că sarcina dascălului este de a forma oameni cu un caracter solid religios și moral și de a trezi în elevi dorința de a cunoaște.

La Sibiu, pentru discutarea temelor stabilite de Consistoriul arhiepiscopar au fost alese și trei comisii; prima comisie, pentru prima temă, a fost formată din D. Lăpădat, A. Ganea, S. Făgărășan, G. Stăneasă; a doua comisie, pentru cea de-a doua temă, a fost formată din I. Bratu, M. Lungu, I.

⁹ *Ibidem*, p. 23.

¹⁰ *Ibidem*, p. 31.

¹¹ *Ibidem*, pp. 6-8.

Chipară, I. Hanzu, T. Măhăra, a treia comisie a fost formată din Traian Dragomir, C. Hămbășan, D. Iosof, N. Racota, T. Joandrea.

În cadrul celei de-a treia ședințe, dr. Vasile Bologna a prezentat lucrarea: *Istoricul treptelor formale, respective metodice, ale învățământului*.

Pe lângă temele impuse, în cadrul conferinței au fost discutate și problemele cotidiene ale timpului dezbătute în presa vremii (cine gestionează averea reuniunii învățătoresți).

3. Conferința învățătorilor din cercul Făgărașului

Pentru conferința învățătorilor din cercul Făgărașului, care s-a desfășurat în 3 ședințe, au fost convocați 91 de învățători, la care s-au adăugat doi învățători din tractul Sighișoarei, fiind consemnați 40 de absenți.¹²

Alături de Matei Voileanu, în calitate de comisar consistorial, au fost aleși ca notari Ioan Berescu și Ioan Savu, iar ca membri, Traian Păcală și George Taflan.

În cadrul cuvântului de deschidere, Matei Voileanu a subliniat importanța conferințelor învățătoresți care, desfășurându-se anual, timp de 15 ani din momentul în care a fost prevăzută organizarea lor în cadrul Statului organic, au devenit locul de dezbateri a problemelor care au stat în fața învățământului românesc susținut de Biserică, parte din ele ridicate de către Consistoriu, parte, în cadrul propriu-zis al lucrărilor.

Prima temă, cu titlul *Care este metoda cel mai bun pentru a dezvolta în elevi simțul religios-moral?*, a fost prezentată de învățătorul Ilarie Comșa. În cadrul dezbaterilor, o notă aparte a adus Traian Păcală, care a propus excursia ca metodă practică de însușire de către elev a cunoștințelor teoretice.

În legătură cu cea de-a doua temă, învățătorul Ioan Savu a vorbit despre natura premiilor școlare, accentuând asupra imparțialității și a dreptății în acordarea premiilor, dar precizând că, în general, este împotriva premierii. Împotriva premierii s-au declarat și învățătorii Chirion Adămoiu și Zaharie Muntean. S-a convenit asupra formării unei comisii pentru analizarea problemei premierii elevilor merituși, formată din Ioan Berescu, Ioan Popa, Visarion Bica, Nicolau Luduș și Ioan Bănuțiu.

În calitate de raportor, Ioan Popa a prezentat propunerile stabilite de comisie privind modalitatea de premiere a elevilor merituși.

„– *Premierea să se facă în mod festiv, duminica sau în zi de sărbătoare, la încheierea examenelor, de aceea e de dorit ca examenele să se țină după posibilitate duminica sau în zi de sărbătoare.*

– *La locul prim să se premieze elevii cari în decursul anului au dovedit purtare morală bună și diligență mare.*

– *Asemenea să se premieze și elevii cu sporii mai puțin, dacă altcum în decursul anului au avut purtare morală bună și diligență mare, dară mai mediocri fiind, nu au putut obține calculi mai buni.*

– *Premiile, atât în ce privește soiul cât și mărimea lor, le stărește directorul școlar, epitropia și învățătorul.*

– *Premiile le distribuie comisarul care a condus examenele și ele constau din recuzite de scris, cărți potrivite facultăților spirituale ale elevilor și eventual și din bani.*

– *Elevilor nepremiați comisarul care conduce examenele le dă îndrumare ca să se poarte și ei bine spre a fi premiați și ei la ocasiunea proximă.*

– *Persoane străine de școală nu pot da elevilor premii direct, ei au să le pună la dispozițiunea celor chemați a designa elevii, cari merită a fi premiați.*”¹³

¹² *Ibidem*, pp. 52-54.

¹³ *Ibidem*, p. 60.

Problemele planului de învățământ și propuneri de schimbare a acestuia, dacă se considera necesar, au căzut în sarcina învățătorului Ioan Capetă. Dezbaterile au fost urmate de prezentări practice, metodice, după care au fost făcute și observații.

4. Conferința învățătorilor din cercul Mediaș

Pentru conferința învățătorilor din cercul Mediașului, care s-a desfășurat în 4 ședințe, au fost convocați 68 de învățători, fiind consemnați 32 de absenți.¹⁴

În cadrul biroului au intrat Dimitrie Moldovan, în calitate de comisar consistorial, Ioan Muntean și Nicolau Gheaja, în calitate de notari, iar ca membri, Vasile Suciuc și Elie Ioanovicu.

Cuvântul de deschidere, protopopul Dimitrie Moldovan l-a adresat participanților sub un motto din Andrei Șaguna: „*Națiunea cea luminată s-bora la pământul făgăduinței, unde curge lapte și miere, er cea întunecată rămâne înderept, rătăcind și cazând pe cale!*” (...) *între mijloacele prin care se poate lăți o cultură solidă într-un popor, într-o națiune, locul cel dintâi îl cuprind școlile destinate pentru educațiunea și instrucțiunea tinerimei (...). De aceea vedem că înființarea, organizarea și cultivarea astorfel de institute a ajuns astăzi a fi una dintre cele mai însemnate afaceri publice la toate popoarele*”¹⁵.

În legătură cu prima temă, după dezbateri ale învățătorilor participanți au fost stabilite 14 puncte ca direcții de acțiune, colaborarea școlii cu familia fiind esențială pentru atingerea obiectivului formării și educării elevului, prin disciplină și instrucție. Rolul precumpănitor în instruirea elevului a fost atribuit cunoașterii de către acesta a istoriei neamului și a istoriei universale, precum și a geografiei care, alături de religie, reprezintă baza unei culturi generale ce conferă identitate fiecăruia.

În privința acordării de premii elevilor sârguincioși, s-a stabilit drept criteriu „*întreaga purtare a școlarului*”, premiile urmând să fie alese după individualitatea acestora, dar cu mare grijă pentru a fi evitate efecte care nu se doresc, premiile cele mai bune fiind totuși „*(...) când lăsăm pe școlari a se bucura ei înșiși de rezultatele lucrării lor, și a trage de se poate și ceva câștig din osteneala lor (...)*”¹⁶.

Învățătorul Ioan Muntean aduce în dezbateri și problema averii Reuniunii învățătoresți din districtul Sighișoarei, care ajunge, după discuțiile purtate, o parte în fondul Școlii centrale de băieți din Sighișoara și o parte (biblioteca) urmând să se împartă între protoprezbiteratele districtului, protocoalele, sigiliul și dulapul revenind Oficiului protoprezbiterat al Sighișoarei.

5. Conferința din Sebeșul săsesc

Pentru conferința învățătorilor din cercul Sebeșului săsesc, care s-a desfășurat în 4 ședințe, au fost convocați 93 de învățători la care s-au adăugat 3 învățători din Zarand, Cluj și Sibiu, fiind consemnați, pe parcursul desfășurării lucrărilor, 32 de absenți.¹⁷

În cadrul biroului au intrat dr. Iosif Blaga, în calitate de comisar consistorial, Ioan Pavel și Nicolae Simulescu, în calitate de notari, iar ca membri, Petru Giura, Simion Henegariu.

Încă de la început, în cuvântul său de deschidere a lucrărilor, dr. Iosif Blaga, profesor la Gimnaziul din Brașov, subliniază că „*scopul educațiunii și al instrucțiunii este dezvoltarea caracterului moral și a puterii intelectuale a copiilor*”¹⁸, că în vremuri tulburi „*când idei și tendințe streine de biserică, sprijinite de factori puternici, caută să se sălășluiască în caracterele fragede ale tinerimii noastre, biserica noastră ne-a fost totdeauna și e chemată să ne fie și în viitor scutul și*

¹⁴ *Ibidem*, pp. 76-78.

¹⁵ *Ibidem*, p. 63.

¹⁶ *Ibidem*, p. 71.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 94-96.

¹⁸ *Ibidem*, p. 79.

mântuitorul ființei poporului nostru românesc”¹⁹, că „educațiunea morală depinde foarte mult, după cum se știe, de la dispozițiunile înnăscute ale copiilor și de la procedura educativă a părinților, cari stăpânesc îndeosebi puterea de a planta moravuri în copiii lor”, că „ori cât de îngrijită ar fi educațiunea morală din școală, trebuie să constatăm că școala, în privința asta, nu poate arăta rezultate în măsura recerută”²⁰.

La cele trei probleme pe care le-a ridicat Samuil Roșu, învățător în Sebeș, cu privire la starea în care se află credincioșii din punct de vedere religios-moral, dacă această stare poate fi privită ca un progres sau dimpotrivă, și cine poartă responsabilitatea pentru îmbunătățirea acestei stări, învățătorul Ilie Georgescu consideră că pentru îmbunătățirea lucrurilor, „*un însemnat mijloc l-ar da înființarea bibliotecilor populare*”²¹. De asemenea, după opinia lui Ioan Bota, prezentarea de către învățători a unor „*disertațiuni de diferite cuprinsuri folositoare*” și după părerea lui Avram David, „*ținerea regulată a școlii de repetițiune și catehizația cu adulții*”²².

În urma dizertațiilor prezentate de Dumitru Ioan din Ohaba, Simeon Vlad din Cacova, Ioan Bucur din Lancrăm, Dionisie Lăncrăjan din Rahău, Vasile Dura din Pianul de Sus, Ilie Georgescu din Poiana, Nicolae Simulescu și Ioan Dăian din Apoldul de Jos, Vasile Dobrescu din Rodbav, Ioan Anghel din Cricău, Vasile Murgău din Tibru, George Albu din Stremț și Ioan Bota din Cetea a fost subliniat rolul preotului în biserică, al dascălului la catedră, al familiei în viața de zi cu zi a elevului. S-a convenit introducerea în planul de învățământ, ca obiect de studiu, a Liturgiciei, pentru explicarea momentelor mai importante din serviciul divin, și a Caligrafiei. De asemenea, s-a insistat pe căutarea mijloacelor potrivite pentru a se asigura independența de judecată a elevilor.

6. Conferința învățătorilor din cercul Devei

Pentru conferința învățătorilor din cercul Devei, care s-a desfășurat în 2 ședințe, au fost convocați 125 de învățători fiind consemnați, pe parcursul desfășurării lucrărilor, 60 de absenți.²³

În cadrul biroului au intrat dr. Pavel Oprișan, profesor gimnazial în Brad, în calitate de comisar consistorial, Toma Neamț și Dumitru Mosora, în calitate de notari, iar ca membri, C. Baici și Ion Branga.

În cuvântul de deschidere, dr. Pavel Oprișan insistă pe importanța conferințelor învățătoresci în perfecționarea sistemului de educație, pentru că „*educațiunea trezește indivizii din amorțire și îi conduce la o viață nouă, îi face conștienți de drepturile și datorințele lor și formează din ei subiecte apte, factori pentru realizarea progresului general*”.

„*(...) Productul bunei educațiuni e cultura cea adevărată, iar fructele acesteia sunt: practicarea virtuților creștinești prin știință și civilizațiune, perfecționarea artelor și a industriilor, îmbrățișarea comerțului, cultivarea rațională a ogorului părintesc și ai altor ramuri ai economiei, cari promovează bunăstarea materială și cu aceasta fericirea indivizilor și statelor.*

(...) Cei din urmă 50 de ani să ne servească drept garanție, că cultura națională, singura firească, singura rațională, pe care e chemată a ne-o da școala confesională, e punctul arhimedic care ne va asigura atât păstrarea individualității etnice, firea de român, alături cu oricare dintre popoarele conlocuitoare, cât și cultivarea limbii naționale române, moștenirea noastră cea mai sfântă și mai scumpă.

(...) Cele peste 600 de școli confesionale ridicate pe spesele sale proprii în scurt timp la îndemnul marelui Andreiu, înmulțirea lor la 802, numai în arhidieceza transilvană și a puterilor didactice la 875 de învățători și învățătoare, 413 definitivi și 462 provizori, ridicarea salariilor învățătoresci la cifra medie de 299 de florini, a cuincuenalelor, dovedesc progres îmbucurător. Iar

¹⁹ *Ibidem*, p. 81.

²⁰ *Ibidem*, p. 83.

²¹ *Ibidem*, p. 88.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, pp. 118-122.

dorul și setea după știință, civilizațiune și cultură e un factor însemnat, de care educatorul trebuie să țină seamă, căci îl ajută întru împlinirea chemării sale și îi ușurează sarcina.

(...) Totul depinde numai de la noi și de la interesul ce-l vom manifesta înșine față de așezămintele noastre, de la armonia dintre noi și de la înțelepciunea noastră.

(...) Scopul conferințelor e de-a redeștepta pe românii transilvăneni din adâncul lor somn și a-i trage către tot ce e adevărat, plăcut și bun; să ofere învățătorilor ocaziune a se consulta asupra intereselor educative ale elevilor, a se instrua reciproc și a se perfecționa într-una în principiile didactice, metodice pentru a-l face artist în chemarea sa, precum în teorie, așa și în practică și prin aceasta a răspândi cultura generală asupra tinerimei și a poporului român.

(...) Scopul conferințelor e perfecționarea învățătorimei în principiile didactice-metodice, ridicarea nivelului ei cultural în privința morală și intelectuală, precum și răspândirea culturai generale prin educațiune asupra tinerimei școlare²⁴.

Sunt evidențiate cele 242 de școli românești, dintre care 204 ortodoxe și 38 greco-catolice.

În legătură cu prima temă, sunt subliniate lucrările: *Metodica specială a studiului religiunii*, scrisă de Simion Popescu, Sibiu, 1882, și *Religiunea în școala populară. Indigitări metodice*, scrisă de dr. Petru Barbu, Caransebeș, 1897. Sunt subliniate ca metode de predare: analiza, sinteza, asociația, sistematizarea și aplicarea.

În legătură cu cea de-a doua temă, s-a convenit ca premiarea să fie imparțială și justă, gradată, în funcție de vârstă, nivel intelectual și purtare; să conștie în cărți, haine, bani; premiile să fie făcute în timpul anului școlar, cu prilejul anumitor sărbători.

În legătură cu cea de-a treia temă, Ioan Braga a propus ca „*Veneratul Consistoriu arhiepiscopesc să fie invitat a convoca la Sibiu un congres didactic în care să fie reprezentate toate cercurile conferințelor învățătoresci dimpreună cu profesorii gimnaziali și cei de la pedagogie, unde să se revizuiască întreg normativul școlar și să se compună un nou Normativ*”, propunere primită de majoritatea participanților. A fost aleasă o comisie formată din Constantin Baicu, Ioan Fleșer și Filon Nicora, rolul acesteia fiind de a pregăti, într-o lucrare, toate observațiile învățătorilor legate de sistemul de învățământ confesional și carențele lui, lucrare care să constituie subiectul discuțiilor congresului didactic.

7. Conferința din cercul Zărandului

Pentru conferința învățătorilor din cercul Zărandului, care s-a desfășurat în 3 ședințe, au fost convocați 75 de învățători, fiind conșmnați, pe parcursul desfășurării lucrărilor, 21 de absenți.²⁵

În cadrul biroului au intrat protopopul Vasile Damian, în calitate de comisar consistorial, George Jula în calitate de notar, Ioan Bârna și Lazar Lazar în calitate de membri.

Principala problemă discutată a fost aceea a planului de învățământ, considerat extrem de încărcat pentru elevul care, pentru a ajunge la școală, străbate pe jos un drum de două-trei ore. Același program foarte încărcat îl are și învățătorul, căruia nu-i mai rămâne timp pentru pregătire. S-a considerat că ideal ar fi o reducere a materialului și împărțirea lui mai potrivită în 20-25 de ore, iar în perioada de muncă agricolă, timp de două luni, să se participe doar la școala de duminică. Scopul școlii populare este acela de a da cunoștințele necesare celor mulți, principiul călăuzitor fiind *non multa sed multum*²⁶.

La conferință au fost prezenți, în calitate de oaspeți, C. Costin și Ștefan Albu, profesori de gimnaziu, și P. Rimbaș, funcționar de bancă.

²⁴ *Ibidem*, pp. 99-150.

²⁵ *Ibidem*, pp. 130-132.

²⁶ *Ibidem*, p. 128.

8. Conferința din cercul Câmpeni

Pentru conferința învățătorilor din cercul Zărandului, care s-a desfășurat în 3 ședințe, au fost convocați 46 de învățători, fiind consemnați, pe parcursul desfășurării lucrărilor, 20 de absenți.²⁷

În cadrul biroului au intrat Ioan Popovici, profesor la Școala civilă de fete a Asociațiunii în Sibiu, în calitate de comisar consistorial, și Avram Serbu și George Lupu, în calitate de notari.

Temele propuse spre dezbateri au fost abordate de învățătorii George Lupu, Solomon Coroiu, Aron Cioran, Romul Gomboș, Ioan Pascu, Nicolae Fodorean, Nicolae Todea, Iacob Nicola.

9. Conferința învățătorilor din cercul Clujului

Pentru conferința învățătorilor din cercul Clujului, care s-a desfășurat în 3 ședințe, au fost convocați 41 de învățători, fiind consemnați, pe parcursul desfășurării lucrărilor, 19 absenți.²⁸

În cadrul primei ședințe a fost alcătuit biroul în componența căruia au fost aleși George Pletosu, protopop și profesor la gimnaziul din Năsăud, în calitate de comisar consistorial, Ioan Demian și Vasiliu Vereș în calitate de notari, Iosif Costea și Ioan Maghiar în calitate de membrii.

În cuvântul de deschidere, George Pletosu a subliniat că „*prin un învățământ, care hrănit din rezultatele culturii moderne cultivă sentimente solide, (...) care prin cuprinderea faptelor glorioase din trecut, înțelege prezentul, prin un învățământ armonios, care consideră deopotrivă atât trupul cât și sufletul, care cultivă ordinea, adevărul, datoria, (...) prin o educație națională care deschide un nou și mai larg cerc de acțiune, în care datoria are terenul principal, datoria către aproapele, către neam și stat, dar mai ales printr-o educație creștină și confesională*”²⁹ se întărește un popor.

Acesta este unul dintre motivele, poate cel mai important, pentru care corpul didactic a fost și rămâne cheia viitorului, pentru că de el depinde mersul în bine sau în rău al națiunii, al Bisericii și al statului.

În cadrul ședințelor au fost abordate și teme cu caracter general.

La finalul lucrărilor a fost făcută propunerea ca, în viitor, cel puțin deschiderea conferințelor învățătoresci să se facă în zi de sărbătoare, pentru a fi prezent și poporul. Circulara de convocare să se înainteze cu cel puțin 20 de zile înainte, împreună cu tematica, ca să existe timpul necesar pregătirilor.

10. Conferința învățătorilor din cercul Dejului

Pentru conferința învățătorilor din cercul Dejului, care s-a desfășurat în 4 ședințe, au fost convocați 32 de învățători, fiind consemnați, pe parcursul desfășurării lucrărilor, 10 absenți.³⁰

În cadrul primei ședințe a fost alcătuit biroul din protoprezbiterul Teodor Herman, în calitate de comisar consistorial, Vartolomei Farcaș și Gavriil Garda în calitate de notari, Grigore Gavriș și George Prigoană, în calitate de membri.

În primele trei ședințe au fost discutate cele trei teme mari impuse de Consistoriul arhiepiscopical, iar în cea de-a patra a fost abordată problema învățării limbii maghiare, punându-se accent mai ales pe deprinderea de a vorbi, lucru cerut cu insistență de către autoritățile maghiare.

11. Conferința învățătorilor din cercul Reghinului

Pentru conferința învățătorilor din cercul Reghinului, care s-a desfășurat în 2 ședințe, au fost convocați 28 de învățători, fiind consemnați 10 absenți.³¹

²⁷ *Ibidem*, pp. 133-134.

²⁸ *Ibidem*, pp. 146-147.

²⁹ *Ibidem*, pp. 139-140.

³⁰ *Ibidem*, pp. 159-160.

³¹ *Ibidem*, pp. 167-168.

Din birou au făcut parte dr. Elie Cristea, secretar consistorial la Sibiu, în calitate de comisar consistorial, Dumitru Moisiu din Toplița română și George Cazan din Filea, în calitate de notari.

Dr. Elie Cristea, în cuvântul de deschidere, a avut ca idee centrală faptul că școala este în mare parte chemată a feri poporul nostru de porniri nesănătoase, „*prin deșteptarea în tinerime a interesului pentru munca spirituală care să o ducă la cunoașterea adevărului, a binelui, a frumosului, și peste tot prin cultivarea simțului pentru idealuri, cari totdeauna feresec sufletul omului de gândiri josnice și-l ridică în sfere mai înalte, apropiindu-l astfel de perfecțiunea, spre care cu toții suntem chemați a năzui*”³². Obiect de studiu de mare importanță, istoria demonstrează că numai „*pe temei cu adevărat uman, numai pe baza dreptății și a virtuții este posibilă dezvoltarea și progresul durabil al unui popor, și că în avântul și în decădița tuturor popoarelor domnesce puterea legilor morale*”³³.

12. Conferința învățătorilor din cercul Bistriței

Pentru conferința învățătorilor din cercul Bistriței, care s-a desfășurat în 3 ședințe, au fost convocați 17 de învățători, fiind consemnați 10 absenți.³⁴

Biroul a fost format din Simion Monda, în calitate de comisar consistorial, și George Ghița, în calitate de notar.

În cuvântul de deschidere, protoprezbiterul Simion Monda a insistat pe importanța legăturii dintre Biserică și școală, o bună educație însemnând o mai mare deschidere în înțelegerea și soluționarea problemelor vieții dublate de un caracter sănătos, clădit pe principii, clădit pe valori.

În cadrul primei ședințe, învățătorii Ioan Buzduc, Ioan Janca și George Ghița au primit însărcinarea de a pregăti lucrări pe temele impuse prin circulară, iar Ioan Sărețan a primit sarcina de a se pregăti pentru a ține o dizertație pe tema modului în care trebuie să fie bine organizată o școală.

În următoarele ședințe au fost prezentate lucrările și s-au purtat discuții pe marginea lor.

La final, a fost făcută propunerea ca, pe viitor, Consistoriul să organizeze conferințele învățătorilor la o altă dată, sfârșitul lunii august fiind o perioadă de pregătire pentru începerea școlilor.

Concluzii:

Analizând protocoalele, se constată că procedura desfășurării conferințelor a fost aceeași în cele 12 cercuri, că la aceste conferințe au fost convocați 852 de învățători și au participat 541, o bună parte dintre absenți fiind motivați, că la cele trei teme mari stabilite de Consistoriul arhiepiscopesc s-au alăturat și alte teme pentru dezbateri, că opiniile și propunerile făcute au fost diverse, toate însă cu scopul îmbunătățirii sistemului educațional românesc aflat în vremuri tulburi, supus presiunilor autorităților maghiare și care, chiar în aceste condiții, urmărea întărirea identității naționale a românilor în Transilvania.

O concluzie unanimă a fost că un învățământ solid presupune o muncă extrem de migăloasă de îmbogățire a minții, dar și a inimii, a gustului estetic și a interesului pentru ce e frumos, atingerea acestui obiectiv fiind strâns legată de o programă școlară bine întocmită, în cadrul căreia accentul să fie pus pe religie și istoria neamului, dar și pe aplicații practice. De asemenea, participanții au fost cu toții de acord cu ideea necesității strângerii legăturii dintre familie, biserică și școală în educația tinerilor.

³² *Ibidem*, p. 162.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, pp. 173-174.